

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI INKLYUZIV TA’LIM JARAYONIDA O‘QITISHDA INDIVIDUAL DASTURLARNI TUZISH, METODIK VA DIDAKTIK TA’MINOTINI YARATISH

**Mamatazizova Azizaxon
ADPI, Maktabgacha ta’lim fakulteti
2-kurs talabasi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarga inklyuziv ta’lim berish, ularning turlari, metodik ta’minoti bo’yicha so‘z borgan bo‘lib, “Umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish tartibi to‘g‘risida“ gi nizom bo’yicha olib borilayotgan ishlar yoritilgan .

Kalit so‘zlar: Inklyuziv ta’lim, bola, pedagogika, individual, korreksion sinf.

Inklyuziv ta’lim — alohida ta’lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta’lim oluvchilar uchun ta’lim tashkilotlarida ta’lim olishga bo‘lgan teng imkoniyatlarni ta’minlagan holda beriladigan ta’lim

Inklyuziv ta’lim barcha bolalarga, shu jumladan nogironlar uchun ham umumiy ta’lim sharoitlarida o‘qish va rivojlanish uchun teng imkoniyatlarni ta’minlashga qaratilgan. Inklyuziv ta’lim konsepsiyasi keng e’tirof etilgan bo‘lsa-da, imkoniyati cheklangan bolalarga ta’lim berishning samarali usullarini joriy etish pedagoglar uchun muammo bo‘lib qolmoqda.

Imkoniyati cheklangan bolalar quyidagi guruhlarga bo‘linadi:

- 1) eshitish kamchiliklariga ega bo‘lgan bolalar (tug‘ilishdan kar, zaif eshituvchi bolalar", keyinchalik zaif eshituvchi bo‘lib qolgan bolalar);
- 2) ko‘rish qobiliyati zaif (ko‘r, zaif ko‘ruvchi bolalar);
- 3) ko‘r-kar-soqov bolalar;
- 4) oligofren (debil, imbesil, idiot bolalar);
- 5) og‘ir nutqiy nuqsonlari bor bolalar;
- 6) harakat-tayanch a’zolarida kamchiliklari bulgan bolalar;
- 7) ruxiy rivojlanishi orqada qolgan bolalar.

Inklyuziv ta’limga ko‘maklashishning asosiy jihatlaridan biri nogiron bolalar uchun individual dasturlarni yaratishdir. Ushbu dasturlar har bir bolaning o‘ziga xos ehtiyojlarini qondirish va ularning o‘ziga xos ta’lim muammolarini hal qilish uchun mo‘ljallangan. Shaxsiy dasturlarni yaratish orqali o‘qituvchilar nogiron bolalarning sinfda muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo‘lgan yordam va turar joyni olishlarini ta’minlashi mumkin.

“Inklyuziv ta’lim sinflari xamda boshlang‘ich tayanch korreksion sinflarning o‘quvchilarini ta’minlash va o‘qitish qonunchilik hujjatlariga muvofiq davlat ta’minoti asosida amalga oshiriladi.

Inklyuziv ta’lim sinflari va boshlang‘ich tayanch korreksion sinflarni moliyalashtirish belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tkazilgan va tasdiqlangan xarajatlar smetasiga muvofiq, shuningdek, jamoatchilik, hayriya va xalqaro tashkilotlarning hayriya mablag‘lari va qonun bilan taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobiga amalga oshiriladi.

Inklyuziv ta’lim sinflari o‘qituvchilariga mehnatning alohida sharoitlari uchun har oyda to‘lanadigan ustama haqi sinfda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bir nafar bola uchun lavozim maoshining 10 foizi, ikki nafar bola uchun lavozim maoshining 20 foizi, uch nafar bola uchun lavozim maoshining 30 foizi miqdorida, ikki va undan ortiq inklyuziv ta’lim sinflarida to‘rt nafar va undan ortiq bola uchun ta’lim-tarbiya ishlarini olib borgan o‘qituvchilar va maxsus pedagoglarga lavozim maoshining 40 foizi miqdorida belgilanadi.

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

Boshlang‘ich tayanch korreksion sinflar o‘qituvchilari va maxsus pedogoglarga mehnatning alohida sharoitlari uchun har oyda to‘lanadigan ustama haqi lavozim maoshining 50 foizi miqdorida to‘lanadi”.

Samarali individual dasturlarni yaratish uchun o‘qituvchilar birinchi navbatda har bir nogiron bolaning ehtiyojlari va qobiliyatini baholashlari kerak. Bu baholash o‘tkazish, otanalar va boshqa mutaxassislar bilan maslahatlashish, bolaning kuchli va zaif tomonlari haqida ma’lumot to‘plashni o‘z ichiga olishi mumkin. Bolaning ehtiyojlari aniqlangandan so‘ng, o‘qituvchilar ushbu ehtiyojlarni qondiradigan va bolaning akademik maqsadlariga erishishga yordam beradigan dastur ishlab chiqishi mumkin.

Nogiron bolalar uchun inklyuziv ta’limning muvaffaqiyatida uslubiy va didaktik yordam ham hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Metodik yordam nogiron bolalar uchun samarali ekanligi isbotlangan dalillarga asoslangan o‘qitish strategiyalari va o‘qitish usullaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Bu strategiyalar tabaqalash- tirilgan ta’lim, tengdoshlar bilan o‘qitish va yordamchi texnologiyalarni o‘z ichiga olishi mumkin.

Didaktik yordam esa nogiron bolalarni darsda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur vositalar va resurslar bilan ta’minlashga qaratilgan. Bu maxsus materiallar bilan ta’minlash, o‘quv rejasi va topshiriqlarni moslashtirish va o‘qitish jarayonida qo‘shimcha yordam ko‘rsatishni o‘z ichiga olishi mumkin.

Umuman olganda, individual dasturlarni yaratish, uslubiy va didaktik yordam nogiron bolalar uchun inklyuziv ta’limning muhim tarkibiy qismidir. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali o‘qituvchilar barcha bolalarning qobiliyatlaridan qat’i nazar, sinfda o‘rganish va muvaffaqiyatga erishish imkoniyatiga ega bo‘lishini ta’minlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish tartibi to‘g‘risida“ gi nizam. Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 12 oktyabrdagi 638-son qaroriga 1-ilova.
2. Defektologiya Asoslari (korreksion pedagogika). Kasb-hunar kollejlari uchun o‘quv qo‘llanma. Ikkinchi nashr. Toshkent 2017